

ТУРИСТИЧНІ РЕСУРСИ МІСТА ЗБАРАЖ

Загальна постановка проблеми. Розглянуті основні туристичні об'єкти міста, історія створення міста, основних подій, які відбувалися на Збаражчині, а також відомих людей пов'язаних з цим містом, з метою застосування їх у туристичній галузі

Збараж віднесено до 39 міст України з найбільшою кількістю історичних пам'яток. Місто має компактну забудову з чітко вираженим історичним центром (колишньою ринковою площею), ансамблем монастиря о. Бернардинів XVII ст., замком XVII ст. з ландшафтним парком, міським озером і річкою Гнізна. Велика кількість зелених масивів в житловій зоні та на околицях, річка Гнізна, створюють неповторне враження.

З 1976 року Збараж є містом-заповідником, а з 1993 року в місті діє заповідник "Замки Тернопілля", який з 2003 року носить статус Національного. На даний час місто відвідує все більше туристів, як з України так і багато відвідувачів з Польщі, це зумовлює **актуальність** підняття цієї теми, для збільшення його попиту на пропонований туристичний продукт.

Метою даної публікації є ознайомлення з старовинним містечком в якому міститься велика кількість туристичних об'єктів. Через місто Збараж пролягає туристичний маршрут "Золоте кільце" на Вишнівець-Кременець-Почаїв. Сотні туристів мають змогу ознайомитись із славними історичними пам'ятками старовини нашого краю, помилуватися мальовничими краєвидами Галичини, Поділля та Волині і залишити в пам'яті незабутні спогади про наших краян.

Аналіз основних публікацій та досліджень. Перша літописна згадка про Збараж як укріплене городище Галицької землі, що розкинулося на мальовничій Подільській височині, на обох берегах річки Гнізна, належить до X ст. Згадується про нього у хроніці польського автора Прокоша. Про місто Збараж і його замок писав мандрівник Ульріх Вердум, який у 1670 і 1672 рр. перебував у цих краях: "Збараж це місто з титулом князівства, яке належить князеві Дмитрові Вишневецькому".

Виклад основного матеріалу дослідження. На берегах річки Гнізни виросло місто Збараж – справжня легенда нашого краю. При в'їзді в місто є поворот ліворуч, де нині лежить село Старий Збараж. Саме тут виникло древнє поселення, яке згодом отримало назву Збараж, і тепер тут можна побачити залишки середньовічної фортеці, яка протягом кількох століть була надійною охороною місцевого населення від нападів завойовників. А неподалік від старозбаразької фортеці на протилежному боці річки Гнізни височить таємнича Бабина гора, про яку існує багато легенд. Одна з них розповідає, що в давнину на вершині цієї гори серед дрімучих лісів було поганське капище з кам'яним ідолом-бабою — священне місце, де відбувалися прадавні ритуали, горіли жертвні вогні й заводили ігрища. Згодом на місці поганського капища збудували церкву з оборонними бійницями. Легенда розповідає, що вона була з'єднана шкіряним мостом з фортецею. Інша легенда каже, що їх єднав підземний хід. Поряд з Бабиною горою здіймаються вершини, назви яких свідчать про їхнє історичне минуле. Це Чернеча гора Монастирок, де стоїть найдавніша на Збаражчині святиня — церква Преображення Господнього 1600 року, Довбушева і Вселенська гора. При в'їзді у місто зліва насипано могилу висотою п'ять метрів "Всім тим, хто боровся за незалежність України". Біля її південного боку є капличка з образом Божої Матері. Збараж — одне із стародавніх міст України. Уперше місто згадане у Галицько-Волинському літописі. Багато повір'їв існує про походження назви міста. Одні стверджують, що Збараж походить від праслов'янського слова "бара", що означає болотисту місцевість. Інші виводять від слова "бараті"—тобто місцевості, де були раті, битви; ще інші пов'язують назву зі словами "збирати", "збар", "збір".

У період міжусобних війн XIII-XIV століть Збараж нерідко переходив із одних в інші руки. За свідченнями літописців, уже в 1440 році князі Збаразькі разом з іншими приїхали до Берестя для прийняття присяги Казимирові Ягеллончикові, який тоді був Великим князем Литовським. У 1474 року збаразьку фортецю знищили татари, а в 1589 році доценту зруйнували старозбаразьку фортецю. Після цього її більше не відбудували. Зате почалося зведення замку на віддалі трьох кілометрів від старого міста.

Будували фортецю за проектом італійського архітектора Вінченцо Скамоцці, про що описано у монографії "Ідея загальної архітектури" (1615, Венеція). Втілювали цей проект у житті голландський архітектор Генріх ван Пеен та італійський фортифікатор Андреа дель Аква. На протилежному пагорбі, який омивала з трьох боків річка Гнізна, на частково вже заселеному місці, утворилося нове поселення. Центром його була ринкова площа, за периметром якої заможніші міщани споруджували дерев'яні та глиняні будинки. Одночасно зі зведенням замку будували оборонні споруди міста, при цьому враховували особливості рельєфу: насипали вали, споруджували стіни, будували ескарпи. Сам палац спланований у вигляді оборонної споруди, прямокутний, двоповерховий, з характерними для ренесансу формами. Будучи неодноразово зруйнованим згодом, він залишався в стані занепаду ще із середини XIX століття аж до 1966 року, коли радянські реставратори взялися за його відбудову, яка, власне, триває до сьогодні. Історія фортеці загадкова і довга. Починаючи родом Збараських і закінчуючи I світовою війною, зазнавала перевтілень. Так, після переходу до рук Вишневецьких вона набула бастионних ознак – були добудовані каземати та бічні брами.

Історія замку пов'язана із відомими діячами визвольного руху: Б. Хмельницьким, полковником М. Кривоносом, Н. Морозенком, який героїчно загинув саме тут, під Збаражем. Безліч видатних земляків побувало тут, описавши замок та його минуле (І.Франко, П.Тичина та ін.).

На території замкового палацу збереглася криниця, викопана 300 років тому. До сьогоденішнього часу замок залишається місцевою таємницею, будучи не до кінця дослідженим. Вважається, що у підземеллі правого крила казематів під вартівнею могла бути катівня, де карали непокірних особливо жорстокі князі Вишневецькі та Потоцькі. Там, за переказами, існують привиди замучених людей.

Варто згадати і про столітній орган, розташований в палаці. Після встановлення його тут у 1905 році селянам довелося переховувати його від радянських властей. Зараз він стоїть поряд із виставками етнографічних композицій, ікон та галереєю старовинної зброї в приміщенні палацу та чекає своєї черги на реконструкцію, оскільки планується використовувати його для концертних програм. Але тут виникають деякі труднощі, пов'язані з тим, що в Україні немає жодного підприємства, яке б виготовляло такий музичний інструмент. Тому потрібно звернутися до єдиної в Європі Празької фабрики органів, щоб дізнатися про вартість необхідних деталей.

Загалом, замок є перспективним для розвитку туристичної діяльності, тому тут проводяться реставраційні роботи під туристичні заклади. Щодо відбудови, то планується реставрувати замок до його первісного вигляду, але це, відверто кажучи, потребує титанічних зусиль. Майстри власноруч обробляють величезне каміння для мурів за середньовічними технологіями. Зате вони варті того, щоб місто відродило свої святині, а також стало популярнішим серед населення країни, так і серед іноземних туристів (особливо – польських, адже замок є частиною їхньої історії також).

Наразі Збараський замок пропонує нам оглянути палац та частину розкопаних підземель. Ймовірно, що одним із таких переходів замок був з'єднаний із Бернардинським костелом 1627 року забудови, котрий за радянської влади до недавнього часу використовувався зовсім не за призначенням. Маловідомим фактом є те, що засновником старовинної споруди був учень славетного Галілео Галілея Юрій Збараський, котрий, навчаючись у падуанському університеті, проживав у нього на квартирі. Відомо, що в монастирі існує три підземних поверхи, верхній з яких периховує в собі огидну таємницю мародерства – за часів радянської влади під час облаштування приміщення під завод зі старовинної гробівниці відомих монахів та князів, розташованої тут, рештки безбожно були скинуті на величезну купу. Вже в 90-их роках ченці намагалися відшукати у польських архівах старі мапи монастиря, та поки пошуки не увінчалися успіхом. Нині храм належить греко-католицькій громаді Збаража.

Проходячи неподалік від центру Збаражу, варто завітати до каплиці Покрови Пресвятої Богородиці, спорудженої на пожертви місцевого населення. Вона продовжила історію зруйнованої в 1960-их роках каплички з 1993 року. Вона є прямокутною в плані, мурована з цегли, однокупольна. У 1995 році за розпис каплиці взяли живописці Андрій Гульовський та Степан Баран. У 1997 році її було освячено. Пам'ятник захисникам міста від фашистської армії можна побачити в центральному парку імен полковника Бурлія. В самому центрі Збаража перед міською радою встановлено пам'ятник Богдану Хмельницькому.

Сьогодні в Збаражі, окрім постаментів, є низка вулиць, зберігаючих пам'ять про видатних людей, чий життєвий шлях так чи інакше пов'язаний з цим містом. Так, Іван Франко неодноразово побував тут як кандидат у послы до австрійського парламенту. Його прихильників ревно переслідували. Та все ж виборці з далечини приходили до міста, щоб віддати свої голоси письменника. Та жодного разу йому не вдалося здобути перемогу. Поряд із соціальними обов'язками, діяч займався народознавством: записував народні пісні, а також писав прозові твори. На матеріалах Збаражчини він написав близько 15 творів, серед яких "Перехресні стежки", "Панські жарти" та інші.

Сьогодні у місті є не лише вулиця, але й майдан його імені та меморіальні таблиці на будівлях, де перебував Каменяр. Його іменем названа також середня школа міста.

У Збаражі, окрім того, побували письменники Василь Стефаник, Осип Маковей, Іван Кулик. Тут народилися композитор Петро Любич (1826 - 1869), драматичний актор, співак і режисер Ярема Стадник (1903 - 1946), польські публіцисти та партійні діячі Ігнацій та Фелікс Дашинські. Уродженцю Збаража, командирові УПА-Північ, провідникові ОУН на північно-західних землях України Дмитрові Клячківському встановлено пам'ятник на вулиці Незалежності. На міському цвинтарі у жовтні 1996 року встановлено пам'ятник на честь полеглих вояків під час окупації міста більшовиками.

Висновки. Збараські події – важливий етап Визвольної війни українського народу середини XVII ст. Місто і замок стали ареною боротьби військ Богдана Хмельницького з польськими військами Яреми Вишнівецького.

Збараж вельми відрізняється від стандартних історичних галицьких містечок. Пам'ятки, давнини і старі квартали збереглися тут не щільним простором, а разом із реаліями зовсім інших епох. Усе в Збаражі переплетене й утворює химерні еkleктичні поєднання. Основна пам'ятка міста - Збараський замок – виступає одним із найбільш відомих туристичних центрів Тернопільської області, тому його варто залучити до створення нових туристичних програм на території.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бігус М., Ковальков Ю., Походай І., Старий Збараж / Тернопільський енциклопедичний словник / редкол.: Г. Яворський та ін. — Тернопіль: видавничо-поліграфічний комбінат «Збруч», 2004–2010. — Т. 1–4. — ISBN 978-966-528-279-2. — Т. 3: П-Я. — 2008. — 708 с.
2. Будзан Б., Збараж очима його молоді / Б. Будзан // Народне слово. — 2008. — 8 лют. — С. 4 : фотогр.
3. Гуцал П., Збараська облога 1649 // Тернопільський енциклопедичний словник / редкол.: Г. Яворський та ін. — Тернопіль: видавничо-поліграфічний комбінат «Збруч», 2004–2010. — Т. 1–4. — ISBN 966-528-197-6. — Т. 1: А-Й. — 2004. — 696 с.
4. Коваленко С. Збараж/Україна під булавою Богдана Хмельницького. Енциклопедія у 3-х томах. — Том 2. — Київ: Видавництво «Стікс», 2008
5. Ленчук, О. Збараж носить ім'я Всевишнього : міркування про рідне місто / О. Ленчук // Місто. — 2005. — 31 серп. — С. 9.
6. Маціпура А. Ой Морозе, Морозенку...: [З історії Збаража] // Ровесник. — 1997. — 7 листоп.
7. Сковчелас В. Це просто — українська Швейцарія: [Збараж] // Збараж — місто в Медоборах. — 1997. — № 2. -С.5.

Пастух М.

Науковий керівник – Заставецька О.В.

ОЛЕНА СТЕПАНІВ: ЖІНКА, ГЕОГРАФ, УЧЕНИЙ, ВОЇН

Двадцять п'ята річниця Географічного факультету це вже значний часовий проміжок, який включає багато значущих подій із бурхливого життя і злагодженого функціонування та наполегливої роботи трьох кафедр, викладачів та студентів.

Відзначаючи цю дату, ми повинні пам'ятати завдяки кому ми отримали знання і володіємо ними, чий науковий досягнення і відкриття в нас заклали наші викладачі і наставники. Тому кафедра географії і методики її викладання хотіла приділити належну увагу людині, шлях якої був тісно пов'язаний із географією.

У життєвому і творчому шляху Олени Степанів виділяється кілька часових відрізків. Кожен з них насичений подіями і життєвими перипетіями, які розкривають унікальність особистості цієї мудрої та мужньої жінки. Однак усі вони об'єднані прагненням до волі,